

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II (IX. Hafta)

**Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası II
(1930-1938 Yılları Arası Dönem)**

1930 Sonrasına Genel Bir Bakış

1930'lu yılların başlarından itibaren yaşanan gelişmeler Türkiye'nin Boğazlar Sözleşmesi'nde tadilat taleplerini destekler mahiyetteydi. Hızla silahlanan Almanya, Versay Antlaşması hükümlerini uygulamayacağını göstermiş, Japonya aynı şekilde silahlanarak Mançurya'yı işgal etmiş ve Milletler Cemiyeti'nden çıkmıştı. İtalya'nın On İki Ada'yı silahlandırması Doğu Akdeniz'de kaygıları daha da artırmaktaydı.

- * İtalya'nın 3 Ekim 1935 tarihinden itibaren Habeşistan'ı istila etmek amacıyla ciddi bir harekât başlatması üzerine bilhassa İngiltere'nin yönlendirmeleri neticesinde 7 Ekim 1935 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulu “saldırgan” olarak nitelendirdiği İtalya'ya karşı bir dizi ekonomik ve finansal ceza tedbirleri alınmasını kararlaştırdı.

- * İtalya'nın Süveyş Kanalı'ndaki İngiliz hegemonyasına meydan okurcasına Habeşistan'ı işgali uluslararası gerilimi artırırken Türkiye için adeta bir fırsata dönüşmek üzereydi. Artık Türkiye, Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf ve Boğazlar Komisyonu'nda temsil edilen bir devlet olan İtalya'nın bu tutumu karşısında yaşanan gerilimin yol açabileceği sorunları temel argüman olarak kullanarak Boğazların mevcut statükosunda değişikliğe gidilmesini daha kararlı bir şekilde savunabilecekti.

* Almanya'nın 7 Mart 1936 tarihinde Versay Antlaşması'nın askerden arındırmaya ilişkin hükümlerine aykırı olarak Ren bölgesine asker yığması üzerine bu ülkeye karşı tedbirler alınması gündeme geldiğinde Tefvik Rüştü Aras, Türkiye'nin Boğazlarla ilgili tadilat taleplerinden vazgeçmeyeceğini göstermek üzere çoktan harekete geçmişti. Almanya'nın Ren bölgesini işgali üzerine 22 Mart 1936 tarihli *New York Times* gazetesinde neşredilen "Türkiye Rhine (Ren) İhtilâfından Dolayı Çok Sıkıntılı Bir Vaziyette Bulunuyor" başlıklı makalenin Türkiye'nin izlediği politikaya hak veren bir yazı yayınlaması o dönem içerisinde saldırgan politikalar içerisinde olan Almanya'ya karşı Türkiye'nin haklarının daha çok ön planda tutulduğunu göstermektedir.

- * Türkiye ise İngiltere'ye yakınlaşmakla birlikte hâlâ temkinli hareket etmiş, Almanlarla ticari ilişkilerini azaltsa da birden bire kesmemiş, Sovyetler Birliği ile de daha önce yaptığı dostluk antlaşmasını 1935 yılında 10 yıllığına uzatmıştır.
- * Lozan Antlaşması'nın üzerinden daha on yıl geçmeden Türk yönetimi Boğazlarda uluslararası kontrolü sona erdirmek amacıyla harekete geçmek için uygun zamanı beklemeye başladı. 1930'lu yıllardan itibaren Akdeniz, merkezî Avrupa ve Uzakdoğu'da yaşanan sorunlar, harekete geçmek için gerekli zemini oluşturdu ve Türkiye 1933 yılında Cenevre'de düzenlenen konferanslarda Boğazları tahkim etme isteğiyle birlikte Boğazlar Sözleşmesi'nde tadilat teklifini gündeme taşımayı başardı. Başlangıçta Sovyetlerin desteklediği bu teklif İngiliz ve Fransızlar tarafından kabul edilmemiş olsa da İtalya, Almanya ve Japonya'nın izledikleri politikalar Türkiye'yi avantajlı duruma getirdi.

* **ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1930-1938)**

Atatürk Dönemi'nin 1923-1930 arası dönemde Lozan'da çözümü sonraya bırakılan meseleleri çözüme kavuşturmaktı. 1930 sonrası Türkiye'nin dış politikada gerçekleştirdiklerine baktığımızda ise uluslar arası arenada varlığını perçinleyen ve aktif rol oynayan bir ülke olduğunu görmekteyiz. Atatürk'ün karizmatik kişiliğinin yanı sıra önemli öngörülerini ile doğru yön veren bakış açısı Türkiye'nin dünyada devletleri arasındaki varlığını daha da sağlamlaştırmasında etkili olmuştur.

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi

I. Dünya Savaşı'nın sonunda galip devletler, dünya barışının ve uluslar arası işbirliğinin sağlanması için Milletler Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Cemiyet ilk başta İngiltere'nin kontrolünde olduğu için ve bu ülke ile ilişkilerimiz gergin olduğundan Türkiye önceleri Milletler Cemiyeti'ne sıcak bakmamıştır. Ancak “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi doğrultusunda 1928 itibarıyla dünyadaki silahsızlanma faaliyetlerine katılan Türkiye, 1929'da Briand-Kellogg Paktı'nı imzalayarak savaş karşıtı olduğunu ortaya koyup Milletler Cemiyeti ile yakınlaşmaya başlamıştır.

* 1932’de Türkiye, Cenevre Silahsızlanma Konferansı’nda Milletler Cemiyeti ile işbirliğine hazır olduğunu bildirince İspanyol ve Yunan temsilciler Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne üye olmasını teklif etmişlerdir. Bu teklif, 6 Temmuz 1932’de Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından oybirliğiyle kabul edilmiş, 18 Temmuz’da kararın TBMM’de onaylanmasıyla Türkiye resmen Milletler Cemiyeti’ne girmiştir. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne girmesi izlediği barışçı dış politikanın sonucudur.

* Basında řu şekilde yansımıştı;

Cemiyeti Akvama girmeęe resmen davet ediliyoruz

Cenevre, 24 (Hususî muhabirimizden)—Cemiyeti akvam meclisi çarşamba günü fevkalâde bir içtima aktecektir. Bu içtimada bir çok devletler Türkiyenin Cemiyeti akva-

ma girmeęe davet edilmesini teklif edeceklerdir.

Meclis bu teklifi ittifakla kabul edecek ve Türkiye hükûmeti resmen Cemiyeti akvama girmeęe davet edilecektir.

Siyasî büyük bir muvaffakiyetimiz **Cemiyeti akvama girdik** **Meclis hariciye vekilimizin beyanatını** **şiddetli alkışlarla tasvip etti**

Ankara 9 — Millet meclisinde, bugün hariciye vekili Tefvik Rüştü bey Cemiyeti Akvamdaki gelen davetnameyi okumuş ve Millet Meclisi de Cemiyeti Akvama girmeye karar vermiştir.

Hariciye vekili bey, Cemiyeti akvama verilen taktir ve Cemiyete verilen karar suretini alenen okuduktan sonra beyanatına devamlı demiştir ki:

“İşte sarahatle görülüyor ki Milletler cemiyeti umumî heyetinizin kararla kâtibi umumî Sir Drumond cenapları, cumhuriyet türkiyesini bu cemiyete iltihaka davet ediyor. Herşeyden evvel şurasını kaydetmeliyim ki davetin şekli çok nazikânedir. —Bu daveti intaceden iki içtimadaki büyük hatiplerin milletimiz inkilâbımız, Reisimiz ve haricî siyasetimiz hakkında söylemek lûtfunda bu—
(Devamı dördüncü sahifede)

Türkiyenin Cemiyeti akvama girmesi meselesini büyük bir dirayetle idare ve muvaffakiyetle intaç eden Tefvik Rüştü B.

* Balkan Antantı

Balkanlar'da barışın gelişimi adına ilk adım 1929'da Atina'da yapılan Dünya Barış Kongresi'nde atılmıştır. Kongre başkanı Papanastasiu (Yunan başbakanı) Balkanlar'da ittifak yapılması fikrini ortaya atmıştır. Bunun üzerine Ekim 1930'da Atina'da I. Balkan Konferansı, 20 Ekim 1931'de İstanbul'da II. Balkan Konferansı toplanmıştır. Üçüncü konferans ise 1932'de Bükreş'te yapılmış, Balkan Paketi tasarısı oluşturulmuşsa da Bulgaristan'ın olumsuz yaklaşımı üzerine tasarı gerçekleştirilememiştir.

- * Aynı sene Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesi, Alman ve İtalyan politikalarının yayılmacı yaklaşımlar sergilemeleri üzerine Balkan ülkelerinin işbirliği fikri ağırlık kazanmıştır. Bunun üzerine 9 Şubat 1934'te Belgrad'ta yapılan toplantıda Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında Balkan Antantı oluşturulmuştur.

- * Balkan Antantında imzalanan gizli protokolle taraflardan biri Balkan ülkelerinin dışında bir ülke tarafından saldırıya uğrarsa (İtalya kastediliyor) ve bir Balkan ülkesi de saldırgana yardım ederse antant üyeleri savaşa girip birlikte hareket edeceklerdir.
- * Türkiye bu antlaşma sonrası olası bir Sovyetler Birliği-Romanya Savaşında Romanya'ya yardım etmeyeceğini Sovyetlere bildirmiş; Yunanistan ise Balkan Antantının kendisini İtalya ile bir çatışmaya sürüklememesi konusunda çekince koymuştur.
- * Balkanlar'da böylece bir güvenlik şeridi oluşturulduğuna inanılsa da dört ülkenin işbirliği umulduğu gibi olmamıştır. Bağdaştırıcı ülke olan Türkiye, anlaşmaya sonuna kadar bağlı kalmışsa da II. Dünya Savaşı'yla birlikte antantın işlevsizleşmesine engel olamamıştır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Türkiye, Lozan Konferansı'nda "uluslararası silahsızlanma" politikası çerçevesinde imzaladığı Boğazlar Sözleşmesi'yle Boğazlar Bölgesi ve Marmara Denizi'nin askersiz ve silahsız olmasını kabul etmiştir. Ancak sonraki süreçte dünya silahsızlanmaya doğru gidemediği gibi 1931'den sonra Milletler Cemiyeti üyeleri silahlanma yarışına girmişlerdir.

- * Almanya'nın Silahsızlanma Konferansı'ndan çekilmesi, İtalya'nın Etiyopya'ya saldırması, Japonya'nın Mançurya'ya yönelik saldırgan politikası üzerine Türkiye 10 Nisan 1936'da Lozan Antlaşması'ndaki taraf ülkelere bir nota göndererek "şartlar değiştiği için" Boğazlar Sözleşmesi'nin yenilenmesini istemiştir.
- * Akdeniz'de güçlü bir müttefik isteyen İngiltere, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ne karşı olan Sovyet Rusya ile Fransa Türkiye'nin bu notasını olumlu bulmuşlardır. İtalya ise yayılmacı politikasına ters bulduğundan olumsuz yaklaşmıştır. Neticede 20 Temmuz 1936'da Montreux (İsviçre) Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır.

* Montrö'yü imzalayan ülkeler Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Japonya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dır. Bu sözleşmeyle Boğazlar Komisyonu kaldırılarak Türkiye'nin Boğazlarda asker ve silah bulundurmasına izin verilmiştir. Böylece Türkiye'nin kısıtlanmış hakları iade edilmiştir. Yine bu sözleşmeyle Boğazlardan geçiş ve seyr-u sefer işinin Türkiye ile Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin güvenliğinde olması, Karadeniz'de kıyısı olmayan ülkelerin Karadeniz'e geçebilecek gemilerinin büyüklüğünün, cinsinin ve tonajının sınırlandırılması, sağlanmıştır. Montrö Sözleşmesi, Türkiye'nin uluslararası sahada saygınlığını artırırken Türk-İngiliz ilişkilerinde yakınlaşma, Türk- Sovyet ilişkilerinde ise gerginlik yaratmıştır.

* Basında yansıması

BUGÜN

2 nci sahifede: Siyasal İmal.

3 üncü sahifede: Boğazların yeni rejimi - A. D.

5 inci sahifede: Konferans münasele - M. Turhan Tan

6 ncı sahifede: Spor haberleri.

Cumhuriyet

İSTANBUL - CAĞALOĞLU

Onbirinci yıl sayı: 4350

Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet, İstanbul - Posta kutusu: İstanbul, No 248

Çarşamba 24 Haziran 1936

Telefon: Bağmuharrir ve evi: 32700 Tahviri heyeti: 24200 İktisadi ve matbaa kumulu Matbaacılık ve Neşriyat Şirketi 24200 - 24200

DEVLET DEMİRYOLLARINDA

Allelere mahsus büyük tenzilât başlamıştır. Bu çok ucuz seyahat fırsatını kaçırmayınız.

Tafsilât Hân sütunlarında

Montrö Müzakereleri Hararetli Bir Safhada

Devletler ihtiraz kayıdla ile beraber Türk projesinin müzakerelere esas olmasını kabul ettiler

Boğazlar davasındaki Tezimizin Kuvveti

Boğazlar konferansı açıldı ve iki gündüsten beri, Türkiye'nin Boğazlar davası, siyasi aleminin en mühim meselesi oldu. Dünyanın aynan metnini neşrettiğimizi, bugün de, başka rütunlarda, hukuk, tefris ve tahli ettiğimizi (Türk teklifi, şahıs ile esaklı selimo e dayanarak gayet iyi tertib edilmiştir. Boğazlara vermek istediğimizi yeni rejim şu üç esasta hukukla edilebilir:

- 1 — Ticaret gemileri için harbede de, sulhta da geçiş serbesttir.
- 2 — Enebi harb gemileri, Türkiye'nin ve Karadeniz devletlerinin emniyet ve müdafaasını temin eden kayıtlar dairesinde, harbede de sulhta da, Boğazlardan geçeceklerdir.
- 3 — Türkiye, Milletler Cemiyeti azası olduğundan ticaret ve harb gemilerinin geçiş serbestisi, münaktan mütevellid taahhüdlerle mukayyed olacaktır. Yani, Milletler Cemiyeti, Boğazlardan geçiş serbestisi hakkında bizi takyidler koyarsa, Türkiye de, münaktaki taahhüdlere dairinde, bu kayıtları kabul edecektir.

Dün iki komisyon teşkil edildi, projenin tetkikine başlandı

İngiltere tadelât, Rusya Boğazlardan Donanma geçirmesine müsaade istiyor, İtalya kat'i ihtiraz kayıdları dermeyan edeceğini bildirdi

Bir müddettir Floryadaki Deniz köşkünde oturan ve yaz sporları yapan Atatürk Dolmabahçe Sarayına avdet buyurmuştur. Rezmimiz kendilerini Meclis ikinci reisi Nuri Conkerle beraber otomobilde göstermektedir.

Belçika da zecrî tedabiri kaldıracağını bildirdi

Avam Kamarasında dün gene şiddetli münakaşalar oldu, neticede hükümete itimad beyan edildi

* Sadabat Paktı

Yayılmacı devletlerden İtalya'nın 1935'te Etiyopya'yı (Habeşistan) işgali Doğu Akdeniz'deki İtalyan tehdidini belirginleştirdi Türkiye hem İngiltere ile hem de Orta Doğu ülkeleriyle yakınlığını arttırmıştır. Bu doğrultuda Türkiye, İran, Irak ve Afganistan 8 Temmuz 1937'de Tahran'daki Sadabat Sarayı'nda Sadabat Paktı'nı imzalamışlardır.

- * Pakta göre; taraflar aralarındaki dostluk ilişkilerini devam ettirmeyi, birbirlerinin içişlerine karışmamayı, ortak sınırlarına saygı göstermeyi, ortak çıkarlarda birbirlerini bilgilendirmeyi, birbirlerine karşı saldırı hareketine girişmemeyi ve saldırı amacı güden siyasi organizasyonlara katılmamayı kabul etmişlerdir.
- * İngiltere de Irak'taki "manda" yönetimi sebebiyle bu pakta dahil olmuştur. Sadabat Paktı II. Dünya Savaşı'nın çıkması ve Orta Doğu'da Sovyet tehdidine karşı 1955'te Bağdat Paktı'nın kurulmasıyla zayıflamış; 1980'de İran-İrak Savaşı ile de varoluş amacını kaybetmiştir.

 Balkan Antantı (1934)

 Sadabad Paktı (1937)

 Türkiye Cumhuriyeti

* **HatayMeselesi**

Fransa, 1936'da mandası altındaki Suriye'ye bağımsızlık vermeyi kararlaştırınca İskenderun Sancağının ne olacağı konusu gündeme gelmiştir. Fransa, Sancak'ın Suriye'de kalmasını isteyince Türkiye buna karşı çıkararak 9 Ekim 1936'da Sancak'a bağımsızlık verilmesini Fransa'dan istemiştir. 10 Kasım'da bunu kabule yetkisi olmadığını söyleyen Fransa, konuyu Milletler Cemiyeti'ne götürmeyi teklif etmiş, Türkiye de bu teklifi kabul etmiştir. İskenderun Sancağında olayların da çıktığı bir dönemde Milletler Cemiyeti 18 Aralık 1936'dan itibaren konuyu ele almıştır. Bu arada Türkiye ile ilişkileri iyi tutmayı amaçlayan İngiltere'nin çabasıyla Milletler Cemiyeti, İskenderun Sancağının içişlerinde bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı ve Milletler Cemiyeti'nin gözetiminde olmasını kabul etmiştir. Türkiye ve Fransa da bir anlaşmayla sancağın toprak bütünlüğünü ortak güvenceye almayı kabul etmişlerdir. Bundan sonra Sancak'ın adı Hatay olmuştur.

* Hatay'da anayasa çalışmaları sırasında Fransız yetkililerin glk çıkartıp halkı kışkırtmasıyla olaylar başlamıştır. Suriye'de de Hatay'ın ayrılması sebebiyle gösteriler olmuştur. Yařananlar Türk-Fransız ilişkilerini bozmuşsa da Almanya'nın Avusturya'yı ilhak etmesi zerine Fransa geri adım atmış ve 4 Temmuz 1938'de Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Hatay sorununun çözülmesi kolaylaşmıştır. 2 Eylül 1938'de Cumhuriyet olan Hatay'ın 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Fransa arasında yapılan antlaşmayla Türkiye'ye katılması kabul edilmiştir. Temmuz ayında da Türkiye sınırlarına dhil olmuştur.

* Türk-İngiliz İlişkileri

Musul meselesinin Türkiye aleyhine sonuçlanmasının ardından durağan bir seyir izleyen Türk-İngiliz ilişkileri 1929 yılında bir İngiliz filosofunun Türkiye'yi ziyareti ve 1932 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması ile olumlu bir mecraya girmiştir. Türkiye'nin Balkanlarda Milletler Cemiyeti'nin, dolayısıyla İngiltere'nin tasvip ettiği bir antanta iştirak etmesi ile taraflar arası ilişkiler tamamen düzelmiştir. Bundan sonraki süreçte Türkiye'nin Boğazlar Mukavelesi'nde tadilat teklifleri Türk-İngiliz ilişkilerine yön vermiştir.

- * 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi sonrasında bilhassa da Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikalarını uygulamaya geçirmeye başlamalarıyla beraber Türk-İngiliz ilişkilerinin ortak tehditlere karşı birlikte hareket etmeye doğru yöneldiğini söylemek gerekir. Bundan sonraki süreçte iki ülke arasında çok daha yakın bir ilişki olacaktır. Ama bu ilişkinin daha yakın olması, sadece dönem içerisinde yaşanan olaylarla gelişen bir ilişkidir. Dolayısıyla yaşanacak farklı gelişmelerle değişimlere de uğramaya müsaittir.

* Türk-İtalyan İlişkileri

1923 yılında, Mussolini'nin iktidara gelmesi ve yayılmacı politikalarına dair açıklamaları Lozan Antlaşması'ndan sonra Türk-İtalyan ilişkileri açısından kaygı verici idi. Ancak Mussolini'nin iç gelişmeye ağırlık vermesi, öncelikli hedefinin Arnavutluk, Yugoslavya ve Yunanistan olması ve bu tür niyetlerinden fazla sık bahsetmemesi Türkiye'nin bu kaygılarının ciddi boyutlara ulaşmasını engelledi. Hatta Türk-İtalyan dış ticareti cumhuriyetin ilk yıllarında oldukça gelişti.

- * Ancak İtalya Doğu Akdeniz, Asya ve Afrika'ya yönelik “hakimiyet savları” ya da “yayılma düşüncesi”ni gündeme getirince Türkiye ile İngiltere arasında yakınlaşma yaşanacaktır.
- * İtalya'nın 1934'te Yakındoğu'ya yayılma politikası ve 1935'te Etiyopya'ya saldırması Türk-İtalyan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. MC'nin İtalya'nın saldırgan tutumuna karşı zorlama tedbirler alması üzerine İtalya tedbirlere katılan ülkeleri tehdit etmiş, bu durum iki ülkenin arasını iyice bozmuştur. 1936'da İtalya'nın On iki Ada'yı kuşatması da gerginliği arttırmıştır.

- * Ayrıca İtalya'nın Montrö Konferansı'na katılmaması Boğazlara yönelik tutumunu ortaya koymuştur. İtalya, Montrö Konferansı'na katılmasa da Türkiye ile ticari ve siyasi ilişkilerinin zarar göreceğini bildiğinden konferans sonrasında hazırlanan antlaşmayı imzaladı. Türkiye'yi Almanya ile birlikte kurdukları bloğa dahil etmek isteyen İtalya'nın teşebbüsleri ise başarısızlıkla neticelendi.
- * Ayrıca İtalya'nın Akdeniz'de yaptığı düşünülen denizaltı korsanlığı ile ilgili olarak 10-11 Eylül 1937'de yapılan Nyon Konferansı'na İtalya katılmazken Türkiye'nin katılması ve İngiltere ile Fransa'yı desteklemesi gerginliği yeniden başlatmıştır. Bu dönemde iki ülke arasındaki inişli çıkışlı ilişkiler, Türkiye'nin statükocu ülkelerin yanında yer almasında da etkili olmuştur.

* Türk-Yunan İlişkileri

Lozan Antlaşması ile birlikte imzalanan protokol ve sözleşmelerle Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar yazılı ve resmi olarak çözüme kavuşturulmuştu. Lozan'da tartışılan Ege Adaları dahil sınırlar, savaş tazminatı, mübadele, antlaşma ile Fener Rum Patrikhanesi'nin net olarak belirlenmeyen statüsü, mübadele dışında kalacak olan azınlıkların hakları gibi meseleler arasında kara sınırları ve savaş tazminatı dışında çözüme kavuşturulan meselelerin tatbikatı esnasında ciddi sorunlarla karşılaşılacaktı. Bilhassa II. Dünya Savaşı öncesi İtalya ve Almanya'nın saldırgan politikaları iki ülkenin ortak düşmana karşı düşünceler nezdinde aynı tarafta yer almaları iki ülke arası ilişkileri biraz daha yakın ilişkiye doğru yönlenmesinde etkili olmuştur. Bilhassa bunun sonucunda iki ülkenin ön ayak olması ile oluşan Balkan Antantı iki savaş arası dönemin en mühim ortaklıklarından biri olmuştur.

* Türk-Fransız İlişkileri

Lozan Antlaşması'na göre Fransız mandası altındaki Suriye ile Türkiye'nin sınırı 20 Ekim 1921 tarihli imzalanan Fransa-Türkiye Antlaşması (Ankara Antlaşması)'na göre tanınması ve bu şekilde özel statüye sahip Sancak'ın Türkiye'nin dışında kalması kabul edilmişti. Bu sınır Lozan Konferansı'nda aynı şekilde kabul edilmişti

- * Lozan Antlaşması'ndan sonra Türk-Fransız ilişkilerinde temel hususlar Türkiye-Suriye sınırının kesin olarak çizilmesi, özel statüye sahip Sancak'taki Türklerin haklarının korunması, Türkiye'de başta okullar olmak üzere Fransız kurumlarının statülerinin belirlenmesi ve dış borçların ödenmesi ile ilgili düzenlemeler idi.
- * 1930 yılında Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Dostluk, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması olası bir saldırı hâlinde karşılıklı olarak tarafsız kalma ve aralarındaki sorunları diplomatik kanallardan uzlaşarak çözmeyi öngörmekteydi. 1936 yılında gerek Suriye'de yaşanan gelişmeler gerek Fransa kamuoyunun beklentileri, bilhassa Almanya ve İtalya'nın revizyonist talepleri nedeniyle dünyada yaşanan gelişmeler Fransa'nın, Suriye ile ilgili düşüncelerini değiştirmek zorunda bırakmıştır ve Hatay'ın Türkiye'ye katılması gerçekleşmiştir.

* Türk-Sovyet İlişkileri

1930'ların başlarında Türkiye iktisadi alanda izlediği politikalarda değişime gitme ihtiyacı hisseder. Bununla birlikte Türkiye izlediği dış politikada da değişime giderek Milletler Cemiyeti'nden gelen üyelik tekliflerine sıcak bakmaya başlamıştır. Bu şartlar altında Türk-Sovyet ilişkilerinde değişim kaçınılmaz hâle gelecektir.

- * 1930'ların başlarında dünya çapında yaşanan değişim Türk dış politikasında zorunlu bir değişimi beraberinde getirir. Türkiye ile Sovyetler arasındaki iyi ilişkiler 1933 yılından itibaren Balkan Antantı düşüncesinin hayata geçirilmek istenmesiyle sarsılmaya başlar.
- * Montrö Konferansı sırasında Sovyetlerin Boğazları birlikte ya da Karadeniz devletleri ile beraber tahkim etme teklifini kabul etmeyen Türkiye, egemenliğin gereği bu bölgeyi tek başına tahkim etmeyi istedi ve bunu başardı.
- * Boğazlardan geçiş rejimi konusundaki taleplerinin büyük bir kısmı kabul edilse de Sovyet yönetimi Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden memnun kalmadı. Montrö Sözleşmesi'nden sonra Türk-Sovyet ilişkileri durağan bir seyir izlemeye başlamıştır. 1939 yılına kadar hatta savaş boyunca Türkiye Sovyetler aleyhine herhangi bir ittifaka girmemeye çalıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nın Hemen Öncesinde Türkiye'nin Durumu

- * 1938-39 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nda saflar belirginleşirken Türkiye'nin içerisinde bulunduğu vaziyet ve konum izleyeceği dış politikayı yönlendiren temel etken olmuştur. İngiltere ve onun birlikte hareket edeceği anlaşılan Amerika Birleşik Devletleri ile her ne kadar savaşın başında yenilerek etkisiz hâle getirilmiş olsa da Fransa'nın dahil olduğu Müttefik Devletler karşısında savaşın ilk yıllarında Sovyetler Birliği ile anlaşmazlığa düşecek olan Almanya, İtalya ve Japonya'dan oluşan Mihver Devletleri arasındaki güç mücadelesi Türkiye'yi ister istemez etkileyecekti. Atatürk döneminde izlenen siyaset doğrultusunda bu devletlerle arasında ciddi bir sorun olmayan, hatta hemen hemen tamamı ile iyi ilişkiler kuran Türkiye'nin savaşta tarafsız kalması kolay gibi görünebilir, ama yaşanan gelişmeler tarafsızlığın bu kadar kolay olmadığını ve belki de savaşa girmek kadar riskli olduğunu gösterecekti.

* Türkiye'nin dış ticaretinde ilk sırada olan Almanya karşısında Musul meselesinden sonra Türkiye ile ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeye özen gösteren İngiltere ve Milli Mücadele döneminden beri Türkiye'nin iyi ilişkiler içerisinde olduğu Sovyetler Birliği'nin aralarında bulunduğu devletler çatışmanın eşiğine gelinirken; 1939 yılında kurulmasının üzerinden yaklaşık 16 yıl geçmiş olan ve içeride gerçekleştirmek istediği reformlar nedeniyle sancılı bir süreç yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl bir denge kuracağı merak konusuydu. İkinci Dünya Savaşı dönemi Türkiye için tam bir denge siyasetini uygulamaya çalıştığı dönem olacaktır.